

Бібліографія

1. Герасимчук З. В. **Регіональна політика розвитку рекреаційного природокористування: механізми формування та реалізації:** монографія. Герасимчук З. В., Коленда Н. В., Черчик Л. М. -Луцьк: Надстир'я, 2007. - 172 с.
2. Гулич О.І. **Рекреаційний потенціал Українських Карпат та сучасний стан його освоєння** / Гулич О.І. НАН України. Інститут регіональних досліджень. - Львів, 2004. - 56 с.
3. Кравців В. С. **Ринкові механізми у сфері природокористування** (концепція модернізації) / [В.С. Кравців, Ю.І. Стадницький, П.В. Жук та ін.; за ред. В.С. Кравців]; НАН України. Ін-т регіональних досліджень. - Львів, 2010. -119с.
4. Воробйова О.А. **Проблеми природокористування та сталого розвитку в рекреаційно-туристичній сфері:** Монографія. / Воробйова О.А., Дишловий І.М., Харічков С.К.- Одеса: ІПРЕЕД НАНпрр України, 2009. - 374 с.
5. Бейдик О. О. **Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України** : автореф. дис. ...д-ра геогр. наук : 11.00.02 / О О. Бейдик; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. -К., 2004. - 36 с.

Рецензент: д.е.н., професор Євдокименко В.К.

УДК 330.322:658:631.62

А. С. ЩЕРБАКОВА

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ОСУШУВАНИХ ЗЕМЛЯХ

В статті досліджено особливості управління природними монополіями, запропоновано визначення поняття „інвестиційний потенціал суб'єктів господарювання на осушуваних землях”, досліджено фактори ефективної роботи агропромислових підприємств на осушених землях. В статті запропоновано концептуальну модель формування інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання на осушуваних землях.

© Щербакова А.С. — асистент Національного університету водного господарства та природокористування

The article is researched the features of natural monopolies management, proposed the definition of "investment potential of businesses on drained lands". The factors of agricultural enterprises' effective work on drained lands are investigated. The conceptual model of investment attractiveness of businesses on drained lands is proposed.

Ключові слова: осушувані землі, суб'єкти господарювання, інвестиції, інвестиційна привабливість.

Постановка проблеми. Управління інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств в умовах формування ринку земель набуває всебічної актуальності у зв'язку із такими об'єктивними чинниками як постійне зростання цін і екологізація попиту на сільськогосподарську продукцію та земельні ресурси, реформування відносин між аграрними природокористувачами та організація нових форм господарювання, необхідність регулювання водного режиму більшості сільськогосподарських земель організаціями, що здійснюють експлуатацію меліоративних систем як в зоні осушення, так і зрошення України. Зазначені питання знаходять відображення не тільки в наукових дослідженнях, а в роботі Держзводагентства та Міністерства аграрної політики та продовольства України. Проте, інвестування різних програм та проектів такими інституціями відбувається окремо, що зменшує їх ефективність. Тому, виникає потреба в розробці інноваційних підходів до формування та управління інвестиційною привабливістю суб'єктів господарювання на осушуваних землях.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню теоретико-методологічних засад інвестування, інвестиційної діяльності, інвестиційного потенціалу, інвестиційного процесу у галузі сільськогосподарського землекористування присвячені праці таких науковців як Саблук П.Т., Сохнич І.Я., Кисіль М.І., Лукінов І.І., Дем'яненко М.Я., Кропивко М.М., Пасхавер Б.Й., Павлов В.І. тощо. Методичні основи функціонування у ринкових умовах водогосподарської галузі, організаційні передумови залучення та використання інвестицій розкриті у публікаціях таких вчених, як Хвесик М.А., Голян В.А., Яцик А.В., Яроцька О.В., Шеремет А.Д., Ковальов В.В. та інші. Проте, недостатнім є рівень дослідження саме питання управління залучення інвестицій в роботу сільсько-

господарських підприємств та управлінь осушуваних систем в економічних умовах розвитку держави.

Метою статті є розробка моделі формування інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання на осушуваних землях.

Виклад основного матеріалу. Розвиток України на сучасному етапі характеризується становленням ринкової економіки, її інтеграцією у систему міжнародних економічних відносин. Вичерпання чинників екстенсивного економічного розвитку обумовлює постійне посилення уваги до пошуку нових факторів економічного зростання динаміки, адекватних сучасному стану розвитку світової економіки. Відтак запровадження в Україні інвестиційно-інноваційної моделі економічного зростання з політичної мети перетворюється на об'єктивну необхідність.

Розвиток економіки України неможливий без прискореного промислового зростання, зокрема агропромислового комплексу як важливої складової експертного потенціалу країни, що за даними Світового банку [6] забезпечує надходження 9,5% ВВП країни при незначному фінансуванні основних фондів, державних програм і проектів. Питома вага капітальних вкладень в АПК в загальному обсязі інвестицій в економіку України в 2012 році становила 6,1%. Проте, на даний час АПК знаходиться в кризовому стані. Так, Костирко І.Г. [3, с.92] зазначає, що поспішне ринкове реформування АПК України призвело до повного припинення процесів відтворення основного капіталу галузі.

Визначальна роль у забезпеченні сталого ведення землеробства належить зрошенню та осушенню земель, які сприяють зниженню залежності аграрного виробництва від природних умов, дають можливість отримувати сталі врожаї. Як зазначають Кожушко Л.Ф., Скрипчук П.М. [5] сучасний стан меліорованих земель продовжує залишатися досить складним, оскільки агротехнічні та гідромеліоративні заходи (хімічна меліорація, дренаж, зрошення тощо) здійснюється недостатньо ефективно. Крім того, і технічно справні діючі меліоративні системи, особливо осушувальні, не повністю відповідають сучасним вимогам прогресивного сільськогосподарського виробництва, вони є морально застарілими і також потребують реконструкції та модернізації.

Розвиток підприємства знаходиться у функціональній залежності від рівня використання його інвестиційного потенціалу.

Аналізуючи теоретико-методичні засади формування, використання інвестиційного потенціалу можливо стверджувати, що в теоретичному плані інвестиційний потенціал сільськогосподарської організації – це сукупність взаємопов'язаних соціальних, економічних, виробничих, фінансових, земельних, природно-кліматичних та інших факторів виробництва, що дозволяє здійснювати інвестиції в аграрне виробництво для забезпечення необхідного (прийнятного) рівня його розвитку. Отже, ключовим аспектом в сільському господарстві виступає земельний фактор.

Таким чином, враховуючи, що ключовим фактором інвестицій для сільськогосподарських підприємств є земельні ресурси, а ефективність їх використання залежить від таких природних чинників як: вологість ґрунтів, зрошення та осушення необхідно використовувати положення екологічних законів мінімуму, толерантності, оптимальності і т.д. Тому, ефективність інвестицій сільськогосподарських підприємств залежить від комплексного використання фінансово-економічних чинників та функціонування водогосподарських організацій. В даному випадку водогосподарські організації виступають як лімітуючий і в той же час об'єктивно необхідний фактор в умовах зміни природно-кліматичних умов [1, 81].

З огляду на все вищенаведене, інвестиційний потенціал суб'єктів господарювання на осушуваних землях – це синергетична сукупність природного капіталу, стану основних фондів, фінансово-економічних ресурсів у відповідних умовах зовнішнього і внутрішнього середовища організації, що вирішує тактичні і стратегічні цілі підприємства

Для врахування особливостей управління інноваційно-інвестиційними процесами та акцентування уваги на функціональній та галузевій структурах водогосподарського та аграрного комплексу необхідно враховувати специфіку їх діяльності, яка в повній мірі залежить від: розгалуженості організаційної структури; стану виробничої інфраструктури; складу, стану та структури їх майнового потенціалу. В свою чергу, майновий потенціал агропромислового та водогосподарського комплексів як природних монополій

характеризуються наступними ознаками:

- осушувані сільськогосподарські землі є ресурсом в які вкладені значні кошти (за різними оцінками - майже 20 млрд. грн. [9], або майже 3,5 тис. грн. на 1 га меліорованих земель) та які в наш час використовуються неефективно: залужені, не розорюються, відбувається природна ренатуралізація тощо;

- фактично відбувається організація нових форм аграрних організацій на заміну колгоспам і радгоспам;

- спеціалізація та характер експлуатації основних засобів – складових водогосподарсько-меліоративного комплексу (насосні станції, гідротехнічні споруди, магістральні канали, дороги, трубопроводи, інші об'єкти інженерної інфраструктури), що є причиною їх необґрунтовано низької альтернативної вартості;

- неможливо порівняти майновий потенціал окремих об'єктів водогосподарського комплексу та АПК з іншими суб'єктами у зв'язку з об'єктивними обмеженнями входження їх у цей сектор та виконанням ними специфічних екосистемних послуг;

- обсяги заходів щодо фінансування засобів виробництва та основних фондів не відповідають темпам їх відновлення та забезпечення економіки;

- загальнодержавні меліоративні фонди перебувають на балансі водогосподарських організацій Держводагенства, тобто, є захищеними з боку держави;

- значна енергозалежність галузі, інтенсивність якої змінюється під впливом погодних умов;

- формування цін та тарифів недостатньо контролюється державою тощо.

В наш час ефективність роботи водогосподарських та організацій із структури АПК залежить від узгодженості, взаємообумовленості, наявності державних програм тощо (рис. 1).

На даний час, немає єдиного системного підходу до управління підприємствами водогосподарського та агропромислового комплексів на меліорованих землях. Тому виникає потреба пошуку шляхів оновлення інституціонального забезпечення раціонального використання й охорони землі в Україні, що обумовлюється значущістю та впливом вихідної позиції на розвиток ринкових відносин в економіці країни загалом.



Рис. 1. **Фактори ефективного функціонування агропромислових підприємств на осушуваних землях (розроблено автором)**

Протягом кількох останніх років на розвиток як водного господарства, так і сільськогосподарського виробництва на меліорованих землях України негативно впливає і процес розпаювання земельних площ та пов'язаних з ними зміни форм власності в агропромисловому секторі, що здійснювалися без урахування особливостей використання побудованих у минулі роки меліоративних систем [4]. Так, Кожушко Л.Ф. вказує на врахування трансформаційних процесів відносин власності, які відбуваються на меліорованих землях. Зокрема відзначено, що механізми, за

якими здійснювалася трансформація відносин власності у сфері сільського господарства не враховували специфіки господарювання на меліорованих землях, яке було розраховане на обслуговування великих господарств (колгоспів, радгоспів). Такі фактори спричинили проблеми в управлінні та експлуатації меліоративних систем (особливо проблем фінансування ремонтних робіт) [2].

Враховуючи загальні тенденції розвитку різних форм власності на землю, увага акцентується на необхідності формування диференційованої за територіальним фактором системи управління земельними ресурсами. Наявні сільськогосподарські структури реформуються без належного науково-методичного забезпечення, яке б повною мірою враховувало реалії сьогодення. Особливо це стосується обґрунтування питань інституціонального характеру [7].

Пошук шляхів для підвищення ефективності підприємницької діяльності сьогодні визначається парадигмою сталого розвитку, відповідно до якої усе більшого поширення набувають підходи, пов'язані з екологізацією усіх сторін суспільної діяльності, впровадженням сучасних механізмів та інструментів врахування екологічних чинників у господарській діяльності та забезпеченням ресурсно-екологічної безпеки.

Внаслідок системного аналізу методичних основ формування інвестиційного потенціалу підприємств в ринкових умовах, сучасних підходів до реалізації та оцінювання інвестиційного потенціалу підприємства, а також науково-методичних підходів до управління інвестиційним потенціалом підприємств на осушених землях можна запропонувати концептуальну модель формування інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання на осушуваних землях (рис. 2). Дана модель передбачає формування і управління еволюцією інвестиційної привабливості, створення умов для впровадження у теорію і практику запропонованої моделі, розробці засобів, що забезпечують успішне її використання.

Основною метою розробки концептуальної моделі формування інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання на осушуваних землях є визначення

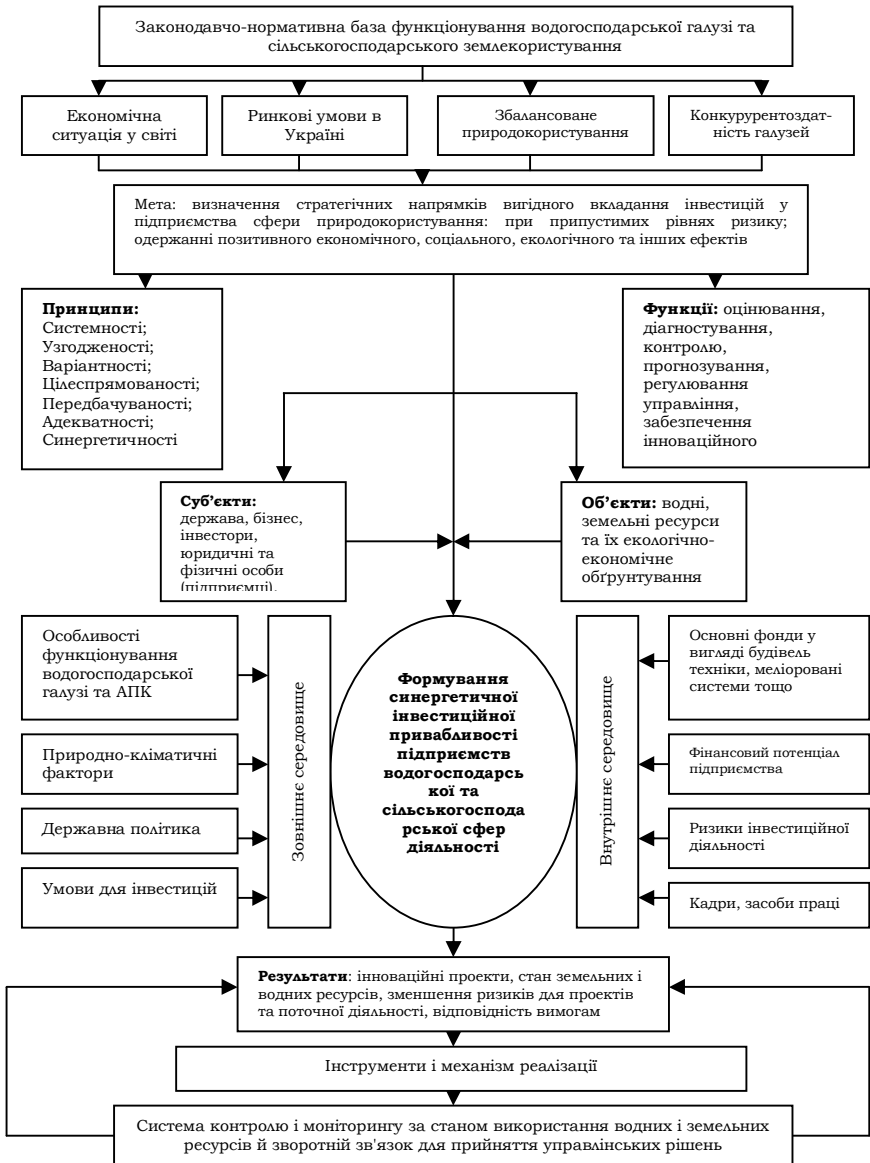


Рис. 2. Концептуальна модель формування інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання на осушуваних землях (розроблено автором)

стратегічних напрямків вигідного вкладання інвестицій у підприємства сфери природокористування: при допустимих рівнях ризику; одержанні позитивного економічного, соціального, екологічного та інших ефектів.

До основоположних принципів віднесено принцип системності, узгодженості, варіативності, синергетичності, цілеспрямованості, адекватності, динамічного розвитку. До основних функцій віднесено оцінювання, діагностування, контроль, прогнозування, регулювання управління, забезпечення інноваційного оновлення, впровадження в систему механізмів. До суб'єктів віднесено державу і бізнес так, як суб'єкти господарювання на осушуваних землях потребують довготривалих інвестицій та збереження при цьому природного капіталу у формі земельних ресурсів.

Специфікою зовнішнього середовища є особливості функціонування водогосподарської галузі та агропромислового комплексу, вплив природно-кліматичних факторів, які підприємство не може проконтролювати, державна політика у сфері інвестиційної діяльності та підтримки сільськогосподарських виробників, які працюють на осушених землях тощо. Характерно відмітити, що внутрішнє середовище характеризується тим, що основні фонди підприємств водогосподарської галузі є важливими передумовами залучення й використання інвестицій. Фінансування відтворення основних фондів також потребує інвестицій та в даний час перебуває на критичній межі (фінансування менше 1% від необхідних ресурсів).

Інструменти й механізм залучення інвестицій потребують доповнення до законодавчо-нормативного поля країни та стосуються передусім екологічного менеджменту та відповідальності всіх суб'єктів сільськогосподарського природокористування. При цьому забезпечуючою системою буде моніторинг особливостей функціонування підприємств сфер водогосподарського будівництва та сільського господарства та водночас – наслідків їх діяльності.

Висновки. Таким чином, впровадження концептуальної моделі формування інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання на осушуваних землях дасть змогу ефективно використовувати осушені і богарні сільськогосподарські

землі у контексті екологізації агропромислового комплексу та всіх галузей економіки.

Бібліографія

1. **Водные ресурсы в контексте экологической безопасности и сбалансированного развития государства** / А.В. Яцик // Екологічний вісник. - 2007. - №6. - С. 21-24.
2. Кожушко А.Ф. **Механізм трансформації відносин власності у сфері меліорованого землеробства** / А.Ф. Кожушко, О.М. Мандзюк // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія Економіка. Частина І. – 2009, Випуск 4 (48). – С. 9-15.
3. Костирко І.Г. **АПК України: проблеми відтворення та оновлення основного капіталу** / Костирко І.Г., Топішко Т.І. // Економічний простір. – 2008. – № 19. – С.92-98.
4. Крученик В.Д. **Підходи до управління меліоративними системами в умовах реформування АПК** / Крученик В.Д. // Водне господарство України. – 2002, № 3-4 – С. 10-13.
5. **Науково-практичні основи екологічного менеджменту осушуваних земель Українського Полісся:** [Монографія] / Кожушко А.Ф., Скрипчук П.М. – Рівне: НУВГП, 2007. – 134 с.
6. **Світовий банк** [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>
7. **Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні** / наукова записка. – Київ: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2013. – 60с.
8. **Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій** [Текст] : монографія / П. Т. Саблук [та ін.] ; За ред.: П. Т. Саблука, М. Ф. Кропивка ; Національна академія аграрних наук України. - К. : ННЦ ІАЕ, 2011. - 454 с.
9. Черевко Г.В. Економіка природокористування / Г.В. Черевко, М.І. Яцків. – А. : Світ, 1995 – 208 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 631.14

**М. В. ЩУРИК
М. В. ТИМОЦЬ**

МОДЕРНІЗАЦІЯ РИНКОВИХ ЗАСАД ВІДТВОРЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АПК: НОВИЙ КОНЦЕПТ

Проаналізовано чинний економічний механізм, який покладено в основу відтворення сільськогосподарських земель аграрного сектора. Підкреслено, що запровадження ринкових засад до організації використання, збереження, покращення й охорони земель АПК не забезпечило успішного розв'язання економічних, соціальних, екологічних та інших суспільно-значущих завдань. Запропоновано провести оптимізацію земельного фонду, який обліковується у вітчизняному аграрному секторі.

It is analyzed the economic mechanism which is taken as a principle of the recreation of the agrarian lands of the agrarian sector. It is emphasized that the establishing of the market grounds to the organization of the using, keeping, improving and preserving of the lands of the IAC didn't ensure the successful solution of the economic, social and the ecological and other important tasks. It is proposed to make the optimization of the fond of the lands of the native agrarian sector.

Ключові слова: АПК, земельні ресурси, відтворення, охорона земель.

Постановка проблеми. Запровадження ринкових засад до процесу відтворення земельних ресурсів аграрного сектора спричинило радикальні зміни побудови відносин власності на землю, загострило вирішення соціальних і екологічних завдань, ускладнило державний контроль за використанням землі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання використання, збереження та охорони земель аграрного сектора, характер і особливості функціонування земельних відносин в умовах ринкових засад господарювання,

© *Щурик М.В. - д.е.н., професор Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького;*

© *Тимоць М.В. - к.е.н., доцент Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*